

eredienst

Aanvullend rapport deputaten

Het auteursrecht van deze tekst berust hetzij bij de auteur, hetzij bij de Gereformeerde Kerken in Nederland. Voor alle zaken het auteursrecht betreffend kan contact opgenomen worden met het deputaatschap generaal-synodale publicaties via: publicaties@gkv.nl.
Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in wat voor vorm of op wat voor manier dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de rechthebbende, behoudens de uitzonderingen bij de wet gesteld.

7. GEMEENTE EN DOOP (OPDRACHT D)

7.1 Opdracht

De GS Amersfoort-Centrum 2005 gaf opdracht

de vragen inzake een meer actieve rol van de gemeente bij de (kinder)doop te bestuderen en aan de eerstvolgende synode concrete liturgische formuleringen voor te stellen.

7.2 De gemeente en de huidige dooppraktijk

In de onder ons gangbare praktijk van de (kinder)doop heeft de gemeente ook al een actieve rol. Naar protestants gebruik wordt er niet thuis gedoopt of in een bijeenkomst van de familie met een voorganger. De kerkelijke gemeenschap is bij de doop aanwezig volgens art. 56 KO. Zij is getuige van woord en sacrament. Zij draagt in gebed en lied dopeling en ouders aan de Heer der kerk op. Zij doet belijdenis van de drieënige God van de doop. Zij verheugt zich over de kracht van het sacrament, waardoor zij als geheel gestempeld mag heten.

“Volwassen dopelingen worden door de doop als leden in volle rechten bij de christelijke gemeente ingelijfd” (art.58 KO). Net als bij de andere belijdende leden zal de kerkenraad er op toezien dat ze trouw tot de tafel des Heren komen. Als het goed is ontvangen zij vanuit de gemeenschap bij het avondmaal (communio eucharistiae) een stuk onderling omzien naar elkaar (koinoonia en diaconia). 1 Kor.10:17: “Een brood; één lichaam...” Verder geloofsonderricht in de christelijke leer en toerusting voor een christelijk leven vindt hoofdzakelijk plaats in de zondagse erediensten, voor het overige valt dit onder het ‘particulier initiatief’.

Wat de kinderdoop betreft is de structuur van de gemeente zodanig, dat de verantwoordelijkheid over doopleden ook door het presbyterium meegedragen wordt (art. 57 KO). De kerkenraden zullen er niet alleen op toe zien dat de ouders hun doopbelofte nakomen (in opvoeding en onderwijs), maar onder hun auspiciën worden overal regelmatig kerkelijke catechisaties gegeven, die gedoopte catechisanten inleiden in de christelijke leer. Bij de doop immers beloven de ouders de kinderen naar vermogen zelf te onderwijzen in de leer van de doop, maar ook te laten onderwijzen.

Onder een ‘meer actieve rol van de gemeente bij de doop’ kan vallen, dat de verantwoordelijkheid van de gemeente in aanspraak en toespraak sterker benoemd wordt of zelfs dat zij evenals dopeling of ouders geloften doet (met betrekking tot de dopeling). Zo was de bedoeling van enkele brieveschrijvers aan de GS Amersfoort-Centrum 2005 (nl. de kerk te Amersfoort-Centrum en br. C. de Heer.)

We willen eerst (noodzakelijkerwijs globaal en fragmentarisch) schetsen, in hoeverre de onderhavige betrokkenheid van de gemeente in de geschiedenis vorm heeft gekregen. Dan, hoe deze betrokkenheid in onze formulieren of viering een plaats heeft of kan krijgen.¹

7.3 Aanwijzingen in de Schrift

Naast de schriftuurlijke noties van verbond, volk en naaste, en het omzien naar elkaar in de gemeente², of de ‘huisteksten’ toegepast op het ‘huis Gods’ (1Tim.3:15) kan als beheersende tekst in dit verband wel gelden het woord van de apostel in 1 Korintiërs 12 over het ene lichaam en de vele delen; vs 13: ‘*want door één Geest zijn wij allen tot één lichaam gedoopt*’. Paulus overweegt dan, dat alle leden met elkaar, sterk of zwak, verbonden zijn, verantwoordelijkheid voor elkaar dragen en voor elkaar zorg hebben te dragen. Vgl. ook b.v. Rom.12:4-6 of Ef.4:4-6.

De vraag is: hoe kun je dit bij de doop nader vorm geven?

We kijken eerst verder naar de geschiedenis van de kerk.

7.4.1 Borgstelling

De doop mag gezien worden als initiatie-plechtigheid, als teken van inlijving in Christus en intrede in het huisgezin van God. Dat is die gemeenschap, die leeft in de ‘geborgenheid’ van Vader, Zoon en heilige Geest. Tertullianus (200) noemde Vader, Zoon en heilige Geest de *sponsores salutis*, de borgen van het heil.

In Hebr. 7:22 wordt Jezus de borg van een beter verbond genoemd (melioris testamenti sponsor). G. Voetius noemt Christus ergens ‘sponsor et mediator pro nobis’, borg en middelaar voor ons.

Wanneer ons doopformulier de inzet van de drie Namen behandelt, waarin we gedoopt zijn, komt het borgstellende karakter goed tot z'n recht. Waar de doop ons plaatst onder het borg-stellende regiem van deze grote Borgen, zijn de deelhebbers geroepen elkaar onder dit regiment te houden en te helpen.

Hoewel onze doopformulieren vooral gefocust lijken op de verticale band met de drieënige God, staat er ook, dat de heilige Geest ons tot levende leden van Christus wil maken.

In de oude Heidelbergse tekst van 1563 stond daar, dat bij de doop in de naam van de heilige Geest ons beloofd wordt, 'dat de heilige Geest onderwijzer en trooster van ons en onze kinderen in eeuwigheid zal zijn (sein werde), ons tot ware ledematen van het lichaam van Jezus Christus maakt, opdat wij aan Christus en aan al zijn weldaden (gütern), samen met alle leden van de christelijke kerk, gemeenschap hebben etc.'. Daarbij werd verwezen naar 1 Kor. 12:13, alwaar de samenleving van de gedoopte gemeente met haar verschillende ledematen aan de orde is.

7.4.2 Doopborgen

De vraagstelling van de synode raakt aan het instituut van de doopborgen, dat gaandeweg opkwam in de geschiedenis van de kerk. Zowel voor volwassenen als voor kinderen.

Tertullianus was de eerste, die de Doopborgen van de drie Namen en de kerkelijke doopborgen op één lijn plaatste (Oskamp 103). Deze doopborgen of doopgetuigen hadden eerst een taak bij de toeleiding naar de doop (catechumenaat), ook bij de doop zelf, en later ook bij de begeleiding na de doop. Zij moesten getuigen, stonden borg of hielden/kregen een gidsfunctie voor het leven.

Augustinus (408) plaatst ouders of anderen, die een kind ten doop houden en 'uit de doop ontvangen' tegen de achtergrond van de hele kerk. Zij vertegenwoordigen de kerk en het geloof van de kerk. Het is dus moeder de kerk (mater ecclesia, zegt hij) die het doet. 'Moeder de kerk verleent hun de voeten van anderen om te komen, het hart van anderen om te geloven, de tong van anderen om te belijden.' De natuurlijke ouders, die geloven worden ook beschouwd als geestelijke ouders.

Vader en moeder worden geroepen om ook peter en meter te zijn. In voorkomende gevallen kunnen dat ook gerust anderen zijn. Wat moeten zulke opvoeders namens de kerk doen met hun leerlingen? Volgens Augustinus 'moeten ze hen waarschuwen de kuisheid te bewaken, het recht lief te hebben, de liefde te bewaren, en hen zo vroeg mogelijk leren, en wel vóór alle andere dingen: de geloofsbelijdenis, het gebed des Heren, de decaloog en de eerste beginselen van de christelijke godsdienst.' (via Cat. Rom. 1566).

Waarschijnlijk vanwege de leer van de erfzonde werden de doopborgen als geestelijke opvoeders steeds meer tegenover de ouders als natuurlijke opvoeders gesteld. Geestelijk vaderschap (of moederschap), -niet uit vlees, maar uit de Geest geboren ('godfather')-, komt tegenover natuurlijk vaderschap. De ouders worden aldus in de loop van de 6^e eeuw langzamerhand uitgesloten van de heilige voogdij.

Het concilie van Mainz 813 bevestigt deze tegenstelling: niemand mag zijn eigen zoon of dochter uit de doopvont ontvangen. Tegelijk komt in deze ontwikkeling een net van huwelijksbeletselen mee. Volgens de in 1566 uitgegeven Romeinse catechismus van het concilie van Trente 'bestaan de banden van *geestelijke verwantschap* niet alleen tussen degene, die doopt en degene die is gedoopt, maar ook tussen de peetouder, het peetkind, en de ouders van deze laatste. Zodanig dat er geen wettig huwelijk kan zijn tussen deze verschillende personen.'

Op de achtergrond staat de gedachte: de kerk doopt (door haar ambtelijke vertegenwoordigers), de kerk ontvangt en begeleidt bij en na de doop (door haar vertegenwoordigers, de doopborgen)

7.4.3 Reformatie – Straatsburg - Calvin

Met het geschetste beeld van geestelijke verwantschap heeft de Reformatie van de 16^e eeuw meteen radicaal gebroken. Dus ook met de daaruit voortvloeiende huwelijksbeletselen.

Luther houdt wel het peetouderschap aan, want de kerk heeft tot taak, de gedoopte kinderen zo met geloof en gebed te omringen, dat zij –door de impact van Gods Woord- zelf tot geloof komen.

Ook Zwingli houdt de peetouders aan, die het kind mede tot erkenning van de waarheid moeten leiden.

Martin Bucer (1524, Straatsburg) wil de kinderen zonder vertoon dopen en hen aan de gevaders (doopvader; peter) met de andere broeders aanbevelen, zo dat zij zulke kinderen als hun medeleden in Christus zullen liefhebben en zo spoedig mogelijk door de heilzame leer tot Christus leiden.

Wat de 'rol van de gemeente' betreft kan in dit verband van Straatsburg gemeld worden dat de doop daar vóór 1530 een teken van het geloof wordt genoemd, in 1530 teken van het verbond! In 1530 staat er ook voor 't eerst, dat het volk vermaand werd, hun kinderen *alleen op zondag* ten doop te brengen, opdat men niet uit ongeloof naar het water ijlt en opdat de doop van het kind als aanbidding (auffopferung) en overgeven (ergebung) aan de gemeente samen met het gebed voor het kind met rechte ernst en aandacht *in het bijzijn van de gemeente* Gods zal gebeuren.

In 1537 staat er bij: 'im Minster (de Münsterkerk: de huidige kathedraal) op zondag na de middagpreek en in de week op woensdag na de morgenpreek. Wanneer echter iemand bij gelegenheid een andere tijd begeert, wordt hem de dienst van de kerk niet ontzegd. Dus ook de privaatdoop met familie en vrienden alleen kon desgewenst nog wel plaatsvinden.

In 1537 wordt te Straatsburg de aanwezige gemeente, nadat de geloofsbelijdenis is opgezegd, opgewekt ook dit kind tot zulk geloof getrouwelijk op te voeren. 'Nu', wordt er dan gezegd, 'tot de *gemeenschap van dit geloof willen wij dit kind dopen. Wil het dus als een lidmaat van Christus onze Heer en uw medelid erkennen en daarvoor houden, en een ieder, zoveel het hem door de Heer mogelijk is, daarbij helpen, dat dit kind voor de Heer opgevoed wordt.*' De gevaders in het bijzonder worden vermaand hierin ijverig en plichtsgetrouw te zijn. 'Dat verlene u en ons allen getrouwelijk te doen onze lieve Here Jezus, Amen.'

Calvijn (1543) schrijft voor dat een doop altijd in een gewone kerkdienst moet plaatsvinden. Want 'de doop is een plechtige ontvangst in de Kerk, die gebeurt in tegenwoordigheid van de verzamelde gemeente'. Het volk moet verstaan wat er gebeurt en opgebouwd worden door te erkennen en zich voor de geest te halen wat de vrucht en het gebruik van hun doop is.

Calvijn schijnt de eerste te zijn, die de ouders als eersten voor de opvoeding verantwoordelijk stelt, hoewel hij doopgetuigen en peetouders nog toelaat.

In de Institutie zegt Calvijn in zijn behandeling van de kinderdoop : door de doop worden wij voor 't eerst ontvangen in de kerk van onze Heer, om te worden gerekend onder zijn volk, en betuigen wij, dat wij het als het zijne willen erkennen voor onze God (IV,16,4, 1560). Het kind heeft in zekere zin ook profijt van de doop want de christelijke kerk erkent het als ledemaat van zijn lichaam, waardoor het haar bijzonder aanbevolen is. (IV,16,9, 1560). Calvijn besluit dit onderdeel met de zin: Laten wij Hem, onze Heer, onverschrokken onze kinderen presenteren, aan wie Hij door zijn belofte entree heeft gegeven in het gezelschap van hen, die Hij erkent als zijn vertrouwelingen en huisgenoten, dat is de christelijke kerk (IV,16,32, 1560).

7.4.4 À Lasco – Micron – Palts

Johannes à Lasco (Londen 1553) noemt de getuigen, die met de ouders bij de doop borg stonden, 'de hand der gemeente' (Oskamp 84). Hij stelt onderstaande vragen aan de broeders, die kinderen ten doop houden. Zij moeten antwoorden als publieke getuigen ten aanschouwen van de hele kerk.

1. of deze kinderen, die u aanbiedt, ook zijn het zaad van deze onze kerk, opdat zij hier door onze dienst wettig gedoopt worden?
3. of gij erkent, dat het de plicht en de taak van u en tegelijk van de ganse gemeente (totius ecclesiae) is, allereerst van u vaders –*indien de vaders zelf tegenwoordig zijn*- tezamen met uw huisvrouwen, de moeders van deze kinderen, om die aangeboden kinderen, in het opgroeien te onderwijzen in de ware kennis van God en de ware religie? Antwoord: ja.'

Marten Micron (Londen 1554) in het eerste doopformulier in de Nederlandse taal formuleert hier als volgt voor de broeders, 'die dit kint ten Doope sijt presenteerende' om openlijk voor de gemeente te betuigen.

2. Bekent gij ook niet, 'uwer ende der ganscher Ghemeinten, scult te wesen,' de voorzeide verborgenheden van de doop, met het leven tot uitdrukking te brengen en deze kinderen (of dit tegenwoordig kind) als het tot zijn verstand zal komen, in deze verborgenheden en in de waarachtige kennis van God, een ieder naar zijn vermogen, te onderwijzen?

Antwoord: ja.

Het Duitse formulier van de Keurpalts 1563 doet dit als volgt:

In de inleiding op het doopformulier wordt over tijd en plaats bepaald: Door de predikanten wordt gedoopt. Dat zal voornamelijk gebeuren op zondag, feestdag of anders in de week, wanneer de gemeente Gods bijeen is, opdat een ieder zich zijn doop weet te herinneren en de christelijke gemeente eenparig de naam van God over het kind aanroept. Van tevoren wil de dienaar ook graag weten van de vader (indien afwezig: van een van z'n vrienden) *wie de gevaders zullen zijn van het kind.*

Na het gebed des Heren en de gezamenlijke geloofsbelijdenis ('Bekennet auch mit mir die artickel unsers alten, algemeinen, ungezweifelten christlichen glaubens, darauf diß kind getauft wird.') wordt gevraagd: 'Begeert u dan uit waar geloof aan de belofte Gods in Jezus Christus, welke aan ons en onze kinderen gegeven is, dat hij niet alleen (de) God wil zijn van ons, maar ook van ons zaad tot in het duizendste gelid, dat dit kind daarop gedoopt wordt en de verzegeling van het kinschap Gods ontvangt?' Antwoord: Ja. (Dan volgt de doop)

Na de doop en het ons bekende dankgebed worden vrienden, verwanten, inzonderheid vaders en gevaders opgewekt alle moeite te getroosten, te zorgen 'dat dit kind, in rechte erkenning en vreze Gods volgens de artikelen van het christelijk geloof en volgens de leer, die door God uit de hemel geopenbaard en in het Oude en Nieuwe Testament begrepen is, voor de Here Christus opgevoed wordt en het, wanneer het tot verstand komt, te vermanen dat het door de ontvangst van dit goddelijke verbondsteken en zegel van de heilige doop voor het aangezicht van God, zijn heilige engelen en christelijke gemeente de duivel en de wereld met al z'n werken en lusten afgezegd en zich aan de Here overgegeven en verplicht heeft Hem z'n hele leven lang in alle heiligheid en gehoorzaamheid aan zijn heilig evangelie te dienen. Dat verlene u en hem de eeuwige Vader van onze Here Jezus Christus. Amen'.

7.4.5 Datheen – de Nederlanden

Misschien is het te begrijpen, dat Datheen (1566) dit hele formulier wel overneemt, maar aan de vragen gaat sleutelen en aldus de gestelde vraag en de vermaning vervangt door de ons nog bekende vragen. In de 'Vermaeninge aen die Ouders, en die mede te doope komen'. Hij spreekt ze aan met 'Christelicke Broeders'.

Vraag 1. '...of ghy niet bekendt, dat se in Christo geheylight syn, en daarom als lidmaeten sijner gemeynte behooren gedoopt te weezen?'

Vraag 3. 'of ghy niet belovet ende voor u neemt, dit Kindt (als't tot sijnen verstande komt) daerin nae u vermoghen t'onderwysen? Antwoorde: Jae wy.'

De Dordtse synode van 1574 voegde toe: te doen of te helpen onderwijzen.

Deze derde vraag wordt in 1580 *meer toegespitst op de ouders* ('in sonderheyt de Ouders') In 1586 nog meer toespitsing op de ouders, maar nu met de toevoeging (gevarieerd gehandhaafd in 1611): '*Ende den getuijgen vermanende* sal de dienaer aldus spreken, voirts gelijckerwijs een ijegelijck Christen van wegghen der liefde schuldich is sijnen naesten soo jonck als oudt, tot de godtsalicheyt te vermanen, alsoo wil ick in sonderheijt ulieden die als getuijghen staet om den doop van dit kindt of kinderen gebeden ende vermaendt hebben dat ghij tselve of deselve int opwassen wilt helpen sturen inde wegghen des Heeren opdat het sijnen doop recht mach beleven'.

De bovengenoemde synode van Dordrecht 1574 zegt met zoveel woorden wel iets goed te zien in de doop-getuigen. Samenvattend kunnen volgens die synode doopborgen de volgende functie hebben (Oskamp 85):

1. Getuigen van het geloof van de ouders;
2. Getuigen van de feitelijke doop van het kind;
3. De geloofsopvoeding van het kind, ingeval één van de ouders overlijdt;
4. Bevordering van gemeenschap en vriendschap onder de gelovigen.

7.4.6 Verschillende opvattingen

De gereformeerde kerken in de Nederlanden zochten wel reformatie door erop aan te dringen dat de *vaders* bij de doop van hun kind aanwezig waren, hetgeen ook hoe langer hoe meer regel werd. Maar de gewoonte om getuigen te vragen en te hebben bleef eeuwenlang bestaan. De gereformeerde kerk zag het voorshands als een adiaphoron. Er was ook wel enig nut: familie kon getuigen dat de doop werkelijk plaats gevonden had. Bij nalatigheid kon de opvoeding overgenomen worden. Bij afwezigheid of dood kon een getuige als borg invallen. Maar er was in de volkskerk veel misbruik bij het stelsel van de doopgetuigen. Uiterlijk vertoon, statie, uitspattingen tijdens de feestvreugde bij doopmaal (doopbieren), pillegiften, onkunde, onbehoorlijk gedrag.

Vele predikanten moesten van deze praktijken niets hebben en waarschuwden ertegen. Jacobus Koelman b.v. ijverde in *De Pointen Van Nodige Reformatie* (1678) ook tegen deze 'menschelijke inzetting, zijnde een navolging van het superstitieuze Pausdom'. Het was, zo vond hij 'een gewoonte waardoor velen, ja meest allen zich schuldig maken aan leugentaal, meinedigheid, en trouweloosheid, doende voor God en de gemeente solemnele beloften, die zij in haar leven nooit trachten uit te voeren, ja ook sommigen niet kunnen uitvoeren; en het is een onnodige instelling, dewijl

de ganse gemeente getuige is, en alle christenen de liefde moeten bewijzen, tot bevordering van jong en oud, kinderen en ouders, haar welstand en plichten, dit is des Heeren gebod en instelling, die nu veel of helemaal aan de grond ligt; Dat hieromtrent dan reformatie geschiede, en zulke gewoonten afgeschaff worden.' (Olthuis 203).

Oskamp (112v) ziet de christelijke gemeente als 'een oefenplaats tot borgtochtelijk leven'. In alle uitingen van kerkzijn zal dat volgens hem doorwerken, waarbij hij denkt aan de verkondiging, het geloofsgesprek, het pastoraat en de diakonia. Zeker voor nieuwelingen (ook de gedoopte kinderen) is de gemeente de plek bij uitstek, waar het geloof wordt geleerd. "Door luisterend en getuigend in de verkondiging van het evangelie te participeren, door daarover met elkaar in gesprek te blijven, door elkaars lasten te dragen, door barmhartigheid te betrachten en gerechtigheid na te jagen en bij dat alles te volharden in het gebed. Wie vertrouwd wil raken met de weg van geloof, hoop en liefde, sluitte zich aan bij de gemeente van Christus, om zo 'samen met alle heiligen' de dimensies van het heil en de liefde van Christus te leren kennen (Ef. 3:18-19).

Daarmee is het inzicht van Augustinus gehonoreerd, volgens wie de totaliteit der gelovigen als een moeder is die de dopeling draagt door haar geloof. De kerk als moeder: zij tradeert het geloof en legt een mens het Credo op de lippen. Zij geleidt naar de bron van het heil, niet slechts door doop maar een leven lang, met alle middelen waar zij over beschikt. Ook volgens Calvijn leidt de doop binnen in de gemeente, en worden de gedoopten tot Gods volk gerekend (Inst.4,16,4). God kent hun een plaats toe onder zijn vrienden en huisgenoten (Inst.4,16,32) en beveelt hen krachtens de doop de anderen leden aan (Inst. 4,16,9)".

7.5.1 Evaluatie bij Oskamp

Wie deze gedachten vruchtbaar zou willen maken in de formuleringen bij de bediening van de doop, zou de hele gemeente kunnen aanspreken op haar borgtocht of persoonlijke doopborgen/getuigen op hun taak. Misschien ook beide.

Aardig is, dat ook de bekende theoloog Karl Barth (K.D. IV/4, 144) al stelt, dat, wanneer je het in de onderstreping en inscherping van de relatie tussen dopeling en gemeente niet redt met het instituut van het peetschap, je dan zou kunnen overwegen, of het niet de voorkeur verdient, inplaats van individuele personen, eerder, zoals het kennelijk in sommige streken al in gebruik is, *de hele verzamelde gemeente* tot 'doopeetschap' ("Taufpatenschaft") *op te roepen en te verplichten*.

Ook al kan het een feit heten, dat de hele gemeente bij de doop borg staat, dan heft dat volgens Oskamp het persoonlijk optreden van bepaalde representanten niet op maar bevestigt dat juist. (Oskamp 114). Het valt volgens hem niet in te zien hoe wij op de weg van de doop, waar het immers gaat om inwijding, om een leerproces en om groei in de diepte, zonder een persoonlijk geleide zouden kunnen. Hoe waar het ook is dat de gemeente in haar geheel hiervoor de laatste verantwoordelijkheid draagt, we mogen het niet aan het toeval overlaten dat zij dat ook nakomt. "Wanneer iedereen verantwoordelijk is, dreigt immers het gevaar dat als het er op aankomt... niemand verantwoordelijk is."

Daarom behoeft het borgstaan rondom de doop volgens hem afzonderlijke aandacht en moet het vanuit de borgstaande gemeente persoonlijk worden ingevuld, in de zin van officiële doopborgen. Hij pleit er dus voor om het instituut van doopborgen weer nieuw leven in te blazen en biedt een concept-instructie voor doopborgen en een liturgisch voorstel.

Enkele argumenten die Oskamp noemt om doopborgen in onze tijd weer in te stellen zijn:

In onze tijd kan het *gezin* niet meer gelden als een kerkje in de kerk. Het is *kwetsbaar* geworden door de hoge relationele eisen, die eraan worden gesteld. Het is *beperkt* in z'n mogelijkheden door de gezinsgrootte en de neiging zich af te sluiten. Het wordt *overvraagd* waar het gaat om de overdracht van waarden, bij gebrek aan steun van de omringende cultuur. Het gevolg is dat veel ouders zich machteloos voelen, en schuldig. Dit alles geldt in versterkte mate voor gezinnen met slechts één ouder.

Het borgschap zou 'contextueel' kunnen werken. Juist de doopborg van buiten het kerngezin zal de dopeling kunnen helpen om zijn plaats te verstaan in het netwerk van familiale relaties en van daar uit in de familia Dei en in de 'family of men'.

De functie van de doopborg komt ook tegemoet aan het verlangen van veel ouders naar gesprekspartners en raadgevers bij de opvoeding.

Tot zover enkele argumenten van Oskamp in 1988. Blijkbaar wordt de behoefte breed gevoeld.

7.5.2 Ontwikkeling praktijk dooporden PKN

Sinds 1993³ hebben de doopborgen of doopgetuigen weer een officiële plaats in de nieuwe doopliturgieën van de PKN (destijds nog SoW-gemeenschap). Tegen het einde van de plechtigheden, zowel bij belijdenis en doop van volwassenen, als bij de doop van kinderen, als bij doopgedachtenis en belijdenis (in de Paasnacht), als bij belijdenis en doop van volwassenen en de doop van kinderen wordt gevraagd aan doopgetuigen en gemeente: “Beloof u deze kinderen van God te ontvangen in uw midden, te dragen in uw gebeden en samen met hen de weg van het Koninkrijk te gaan?”

Allen: dat beloven wij.”

Bij de doop van kinderen alleen is er een variant op deze formule, nl.: “*voorganger* (tot de doopgetuigen en gemeente): Wilt ook u *dit kind* ontvangen in uw midden om *het* in woord en daad te bewaren bij het hartsgeheim van de gemeente opdat *zij haar/hij zijn* doop zal leren beamen?”

Allen Ja, dat beloven wij.”

Ook de orde van de traditionele klassieke doopformulieren (zonder genoemde mogelijkheden) kan gebruikt (blijven) worden.

De herziening van de Proeve van 1993, die wordt voorgesteld in het Dienstboek 2004⁴, toont weer een scala van mogelijkheden. De dooporden zijn grotendeels gebaseerd op het BEM- of Lima-rapport van de Wereldraad van kerken (1982) en van ‘de oecumenische dooporde’ (1992), die door de Raad van Kerken in Nederland is aanvaard. Traditionele formulieren voor doop en belijdenis uit de gereformeerde traditie blijven ook mogelijk. Bij de reeks vanuit ‘de oecumene’ gevormde nieuwe orden kan nu volgens twee modellen gewerkt worden. Model I vraagt geloften van dopeling of ouders (en getuigen) na de doop; model II vraagt geloften van *gemeente*, dopeling of ouders (en getuigen) vóór de doop. De van de gemeente gevraagde gelofte luidt dan als volgt: “Gemeente, wilt u N. naar uw vermogen helpen groeien in het geloof en wilt u *haar/hem/hen* helpen Christus na te volgen? *Ja, dat willen wij.*” In alle orden (behalve de traditionele) wordt op een moment na de handoplegging (telkens na de doop) een verwelkoming door de gemeente gesproken als volgt: “Gemeente, draag in uw gebeden N., (pas gedoopt of belijdenis gedaan) en ga met hen de weg van het Koninkrijk. *Welkom, kinderen van God, welkom in de kerk van Christus, wereldwijd en in ons midden.*”

7.6 Evaluatie van deputaten

Wanneer we alles, wat te berde gebracht is, overzien en wegen, dan blijkt allereerst dat de vraag van de synode een complex studieveld oproept. Daarom lieten we de kwestie van de doopborgen meeliften, omdat er historische samenhang is. In onze situatie hebben wij te maken met traditionele gereformeerde orden.

Duidelijk blijkt dat in de gereformeerde gedachten en liturgieën over de doop de gemeente geheel betrokken is. En altijd *getuige* is, in haar geheel, expliciet of impliciet.

Duidelijk is ook dat in de eeuw van de reformatie, waarop onze formulieren stoelen, de positie en taak van de gemeente herhaaldelijk uitdrukkelijk benoemd is. In onze huidige formulieren komt wel de gedachte voor, dat we met lidmaten van de gemeente of met het zegel van de inlijving in Gods kerk te maken hebben. Maar wellicht kan de gedachte van borgstelling en verantwoordelijkheid in onze formulieren meer expliciet aan de orde gesteld worden.

Onze opdracht was “de vragen inzake een meer actieve rol van de gemeente bij de (kinder)doop te bestuderen en aan de eerstvolgende synode concrete liturgische formuleringen voor te stellen. Deputaten zouden in het licht van voorgaande bij ‘concrete liturgische formuleringen’ allereerst (bij voorkeur) een *opwekking* willen voorstellen, waarbij de gemeente haar positie en taak tegenover de gedoopte wordt voorgehouden. Een opwekking of oproep in de trant van de bijzondere aanspraak van de gemeente, zoals we die ook tegenkomen in de formulieren voor de bevestiging van predikant, ouderling of diaken, waar de gemeente categorisch wordt aangesproken vóór het gebed.

Blijkt er plaatselijk behoefte te bestaan aan een meer uitgesproken inbreng van de gemeente, dan is daarvoor een tweede formulering te gebruiken. We stellen daarom het volgende voor.

7.7 Concept besluittekst

Besluit:

om vóór het dankgebed in de doopformulieren de volgende passage in te voegen en het gebruik ervan bij de kerken aan te bevelen:

(Opwekking aan de gemeente)

En u, geliefde broeders en zusters, ontvang dit kind (deze broeder/zuster) met liefde in de gemeente. Weet u geroepen door voorbede en aandacht deze ouders (hem/haar) te steunen. Wees ook daadwerkelijk bereid om, waar nodig en mogelijk, eraan mee te helpen, dat dit kind (deze broeder/zuster) groeit in het geloof, in de genade en de kennis van onze Heer Jezus Christus. Want “wij zijn allen gedoopt in één Geest en zijn daardoor één lichaam geworden”. [1 Kor.12:13] Hiertoe helpe ons de Heer door zijn Geest.

Eventueel kan deze opwekking ook vragenderwijs aan de gemeente worden voorgehouden. Door hierop te antwoorden, spreken de aanwezige broeders en zusters zelf de intentie uit.

(Voorganger:) En u, geliefde broeders en zusters, ontvang dit kind (deze broeder/zuster) met liefde in uw midden. Want “wij zijn allen gedoopt in één Geest en zijn daardoor één lichaam geworden” [1 Kor.12:13]. Wilt u door voorbede en aandacht deze ouders (broeder/zuster) steunen? En wilt u er naar vermogen aan meehelpen dat dit kind (hij/zij) groeit in het geloof, in de genade en de kennis van onze Heer en Redder Jezus Christus? Wat is hierop uw antwoord?

(Antwoord gemeente:) Ja, dat willen wij.

(Voorganger:) Hiertoe helpe ons de Heer door zijn Geest.

Noten

1. Voor de geschiedenis en beschouwing van het onderwerp is in dit hoofdstuk veel geput uit: H.J. Olthuis, *De Doopspraktijk der Gereformeerde Kerken in Nederland. 1568-1816*, Utrecht 1908; en: Paul Oskamp, *Doopborgen*, Amsterdam 1988.
2. Zie b.v. J.P. Versteeg, *Oog voor elkaar, Het gebruik van het woord “elkaar” in het Nieuwe Testament met betrekking tot de onderlinge verhoudingen binnen de gemeente*, 2^e dr., Kampen 1980.
3. Doop en Belijdenis *Proeven voor de Eredienst*, aflevering 3, Zoetermeer 1993.
4. Dienstboek – *Een proeve* – deel II, Zoetermeer 2004